EUGEN SIMION

NOTE SUBIECTIVE DESPRE IDENTITATEA ROMÂNEASCĂ*

M-a preocupat cu mulţi ani în urmă *specificul francez* şi, *ipso facto*, noţiunea de *psihologie* a poporului francez, aşa cum este reflectată în cultură. Am citit studiile fundamentale despre acest subiect şi am consultat, bineînţeles, scriitorii şi filosofii care au reflectat la mentalităţile lumii galice. Şi ce-am constatat? Ce-am constatat am notat în jurnalul meu parizian (*Timpul trăirii, timpul mărturisirii*), încercând să sintetizez idei ce se bat cap în cap. Cele mai multe opinii sunt sceptice, pentru că vocaţia esenţială a francezilor, zice cineva, este să se analizeze cu fervoare şi să se conteste la infinit. Voltaire crede, de pildă, că francezul nu-i făcut pentru libertate, pentru că, atunci când o are, abuzează de ea. Chateaubriand e de părere că francezul este vanitos, sociabil şi uşuratic, iar Stendhal că omul galic judecă arta cu fineţe şi spirit, dar *n-o simte*, opinie ce nu-l convinge pe Hugo: *sufletul francez* este, după el, mai mare, mai puternic decât *spiritul francez*. Lista defectelor şi a calităţilor este lungă, şi din ea se poate deduce că francezul are vocaţia *universalităţii*, dar suferă de *anomie*, este *prevăzător*, dar nu-i *vizionar*, are *spirit de fineţe*, dar n-are *spirit filosofic*, suferă de mania claritătii („nimic din ceea ce nu este clar nu-i francez”, scrie Rivarol) şi o problemă de gramatică poate să preocupe spiritul francez câteva decenii. Cel mai important eveniment al anului 1911 ar fi fost faptul că „Faguet a admis *le malgré que*”, zice – numai pe jumătate ironic – un filosof, de regulă, nihilist. Tot el se întreabă aproape disperat: „Cum poţi fi nebun sau poet în această limbă?”. Îl recunoaştem, evident, pe Cioran, metecul care, învăţând limba moraliştilor din secolul al XVII-lea, s-a impus ca un mare stilist (cel mai important, spun unii, după Voltaire) în secolul al XX-lea francez.

Cât de adevărate sunt aceste propoziţii, cât de specific franceze sunt aceste maladii şi aceste performanţe? În ce măsură determină asemenea însuşiri identitatea franceză care, se va vedea de îndată, trece printr-o acută criză de identitate? Un prilej infinit de speculaţie. Antropologii şi, în genere, cei interesaţi azi de această temă au abandonat, în mare măsură, stilul impresionistic şi abordează acum tema identităţii în alt limbaj şi cu alte concepte. Am prilejul să verific această schimbare de stil – ceea ce înseamnă o schimbare a gândirii şi a tipului de demers intelectual – în dezbaterea iniţiată cu câţiva ani în urmă de cotidianul „Le Figaro” cu subiectul: *Qu’ est-ce qu’être français aujourd’hui?* Ea ţine de câţiva ani (a început prin 2004 şi continuă încă) şi, dintre participanţi, reţin numele lui Max Gallo, René Girard, Hélène Carrère d’Encausse, Jean D’Ormesson şi numeroşi alţii, personalităţi din domenii diferite şi cu statute diferite în lumea intelectuală franceză. N-am urmărit

* Însemnări dintr-o lucrare în pregătire.

Caietele Sextil Puşcariu, II, 2015, Cluj-Napoca, p. 17–31

BDD-A22888 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:59 UTC)

toate intervenţiile, dar, din ceea ce am reuşit să citesc, pot să-mi fac o idee despre modul în care judecă francezii problema identităţii lor în epoca postmodernă, postreligioasă, postistorică, postumanistă, postliterară etc.

O analizează şi o judecă, cred, cu luciditate şi cu oarecare îngrijorare. Au renunţat, oricum, la vechile clişee (*francezul este frivol, francezul este prin natura lui universalist, francezul ştie să mănânce şi ştie să-şi organizeze timpul liber* etc.) şi încearcă să-şi definească identitatea în raport cu *mondialismul* actual. Ei evită sistematic termenul de *globalism*, suspect de a se confunda cu tendinţa de a şterge diferenţele dintre culturi. Ce înseamnă să fii francez azi? Selectez câteva păreri. Daniel Hervouet, profesor la Universitatea Paris II, Panthéon–Assas, este de părere că *obsesia decadenţei* face parte din istoria Franţei şi că, în fapt, francezii îşi organizează societatea cu această fantasmă în spirit sau în suflet, cum vrem să-i spunem. De aceea ei nu acceptă *îndoiala*, sunt narcisişti şi melancolici, se indignează repede, suferă de *morozitate*, sunt inteligenţi, într-adevăr, sunt preocupaţi de *le savoir*, dar aceste însuşiri nu duc prea departe câtă vreme inteligenţa franceză nu va şti să renunţe la aroganţa ei şi să coboare sau să se ridice la un „pragmatism luminat". Aşadar: „halte au narcissisme mélancolique", mai mult realism, un efort de sincronizare cu spiritul timpului şi „un défi de la méthode", zice profesorul citat. Prin *metodă*, el înţelege în acest caz renunţarea la aroganţa universalistă (ideea că Franţa este centrul lumii) şi la „religia drepturilor căpătate".

Ce-i nou în această interpretare faţă de ceea ce ştim, de la Curtius până la Valéry, despre spiritul francez? Mai nimic. Cam aceleaşi fantasme, aceleaşi generalităţi discutabile, aceeaşi *indignare* (puţin mai potolită, este adevărat), şi, ca notă inedită, opţiunea pentru *pragmatismul luminat*... André Grjebine, cercetător în domeniul ştiinţelor politice, este, la origini, rus. Rus asimilat de cultura franceză. Cu aceste date, el are, ca noi toţi, „une certaine idée de la France". Adoră, înainte de orice, limba franceză şi crede că pentru a comunica o reflecţie despre literatura lui Fielding sau Dostoievski, scriitori pe care îi citeşte, înţeleg, sistematic, nu găseşte un instrument mai potrivit decât limba franceză. André Grjebine continuă, dar, să perceapă franceza ca pe o limbă universală şi cosmopolită, fără să fie intimidat de faptul că ea se vorbeşte azi din ce în ce mai puţin şi că engleza şi spaniola i-au luat locul. Conceptul de *multiculturalism* (o noţiune-cheie în limbajul „corectitudinii politice") nu i se pare suficient de motivat acestui cercetător inteligent şi tolerant. Pentru el identitatea franceză înseamnă, în afară de limba franceză, şi „une certaine idée de l'homme". Argumente valabile, opţiune existenţială şi culturală. Alt profesor de politologie, Charles Zorgbibe, pleacă de la ideea lui Tocqueville că în Franţa „la politique ce sont des idées" şi ajunge la concluzia că Occidentul a devenit azi „un carrefour des cultures et des civilisations", „une grande Afrique du Sud multiethnique". În fine, că în Franţa de azi, naţiune organică, nu trebuie impus modelul multicultural american, ci modelul bazat pe conceptul „cosmopolitic" (definit de Kant), bazat pe ideea că singurul cadru de exprimare (înflorire) a democraţiei este comunitatea naţională. Ceea ce nu înseamnă, adaugă politologul, un refuz al dialo-

BDD-A22888 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:59 UTC)

gului dintre culturi. Pe scurt: numele Franţei este „la diversité" într-o comunitate naţională. O idee pe care Franţa o apără, cum se ştie, în comunitatea europeană. O idee pe care o vehiculează şi intelectualii români care, vom vedea de îndată, nu vor să fie nici *localişti* mărginiţi, *altermondişti* refractari, nici *internaţionalişti, globalişti* dezrădăcinaţi şi uniformizatori.

Alţii sunt sceptici şi văd Franţa intrată în deriva mondializării. „Le sans-frontièrisme uniforme et déculturé", „la diversité", „la non-discrimination", „le multiculturalisme", „la novlangue", „les phénomènes de substitutions de populations, d'„identités alternatives", „le métissage" şi alte clişee ale *corectitudinii politice* fracturează identitatea franceză, scrie cineva, alarmat, intolerant şi cam rasist, fie vorba între noi. „Le Figaro" îi lasă pe toţi să se exprime, chiar dacă sunt publicişti sau oameni politici care cred că o discuţie despre identitatea franceză este, azi, primejdioasă. Opinia nu-i, repet, unanimă. Un editorialist, Paul Henri du Limbert, zice că nu trebuie lăsate *naţiunea, drapelul* şi *La Marseillaise* (simbolurile Franţei) pe seama adepţilor lui Le Pen. Un punct de vedere corect. Ocultarea valorilor naţionale este o eroare impardonabilă, conchide publicistul citat, după ce tot el avertizase că nu-i de acord cu suspiciunea, formulată de mondialişti, cum că cine vorbeşte azi de *patrie* este fie extremist, fie imbecil. Suspiciune, într-adevăr, aberantă, dacă nu, la rândul ei, imbecilă... Despre aceste valori şi, în genere, despre identitatea Franţei vorbeşte, într-un volum masiv, şi Academia de Ştiinţe Morale şi Politice care, paralel cu dezbaterea din presa franceză, a organizat propria analiză a conceptului de identitate naţională. Din intervenţiile erudite ale istoricilor şi ale politologilor, ca şi din articolele citate mai înainte, deduc că în Franţa de azi numărul euroscepticilor a scăzut şi că cei mai mulţi francezi au devenit acum europragmatici, la echidistanţă de eurofilii şi eurofobii de ieri. Decizie rezonabilă, atitudine inteligentă în consens cu spiritul timpului.

Sar peste alte opinii şi ajung la Max Gallo (2009), istoric celebru, membru al Academiei Franceze, care defineşte identitatea franceză în zece puncte cardinale („Le Figaro", 30 oct. 2009). El porneşte de la „problematica naţiunii", aşa cum o prezintă Braudel într-o carte fundamentală (*L'Identité de la France*), şi de la Jacques Bainville, care scrie că „le peuple français est un composé, c'est mieux qu'une race, c'est un nation". Pentru Max Gallo, a fi francez în 2009 (a fi „pleinement français") este a recunoaşte existenţa acestei probleme şi a avea conştiinţa că resorturile ei determină identitatea individului ca personalitate. Sintetizând, el crede *că problematica naţiunii* se sprijină pe zece piloni: *spaţiul* („le droit du sol"), *egalitatea, statul, cetăţenia, şcoala, laicitatea, explozia* (fragmentarea: „le sang ne l'unit pas; le sol peut être partagé"), *limba franceză* (dacă pământul-spaţiul francez poate fi fragmentat, limba franceză uneşte totdeauna şi peste tot pe francezi şi împiedică în cele din urmă fragmentarea), *egalitatea femeilor* („în «uniunea» între cetăţeni, femeile au jucat un rol central, încă din Evul Mediu, chiar dacă locul lor în spaţiul politic nu le-a fost recunoscut decât în secolul al XX-lea"; a fi francez, adaugă Max Gallo, este a şti să practici „cet amour courtois, reconnaître l'égalité ou la

BDD-A22888 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:59 UTC)

supériorité des femmes"), în fine, al zecelea pilon de rezistenţă este acela de care vorbesc toţi antropologii şi filosofii culturii franceze: *universalismul*. Dintr-o notiţă din ziar deduc că articolul pe care l-am rezumat mai sus, reprezintă o sinteză a intervenţiei istoricului Max Gallo în cadrul unei dezbateri organizate de Institutul Montaigne în care urma să ia cuvântul, în şedinţa de închidere, şi preşedintele de atunci al Franţei, Nicolas Sarkozy. „Problematica naţiunii" îi interesează, dar, nu numai pe istorici, politologi şi scriitori, îi interesează şi pe guvernanţi, din motive, evident, diferite. Pe oamenii politici pentru că sunt interesaţi de fenomenul imigrării (în Franţa sunt opt milioane – spun unii – de musulmani), pe istoricii, politologii, filologii, scriitorii, filosofii culturii pentru că au sentimentul că Franţa şi-a pierdut vocaţia universalistă... Oricum, guvernanţii şi intelectualii nu privesc cu indiferenţă problema identităţii franceze şi nu acceptă, necondiţionat, efectele globalismului. Ideea lui De Gaulle că Europa comunitară trebuie să fie o Europă a naţiunilor agită încă spiritul galic. Agită, cred, şi alte naţiuni care nu vor să-şi piardă limba şi tradiţiile. Tzvetan Todorov a scos nu de mult o carte în care dovedeşte că „diferenţa" este motorul dezvoltării culturii şi că ceea ce numim *cultura europeană* este o sumă a diferenţelor naţionale, nu o uniformizare a lor.

*

Am făcut acest lung ocol ca să ajung la tema identităţii româneşti pe care oamenii de cultură români o tratează, în genere, în două feluri: a) fie că o identifică automat cu naţionalismul doctrinar, agresiv, localist, reacţionar şi o combate prin pamflete lungi şi plictisitoare, considerând că tema, în sine, nu are azi nicio miză, şi cine o resuscitează nu face decât să vorbească în pustiu; b) fie că o dramatizează în stilul eroilor lui I. L. Caragiale, respingând ideea de sincronism, în numele unui localism îngust şi al unei mentalităţi, în fond, tribale... Primii atacă „spiritul naţional" şi iau în râs miturile naţionale spunând că în epoca postmodernităţii acestea sunt elemente retrograde, acut provinciale, semnele inapetenţei noastre pentru europenism, iar în cultură ele ar adăposti mentalităţile retrograde şi inestetice, cei din urmă, apărând tradiţia, limba, miturile specifice, cad într-o retorică asurzitoare şi ineficientă. Două discursuri, în fond, politice, umorale, intelectualiceşte nule, pentru că *problematica naţională*, aşa cum o gândea Eminescu în secolul al XIX-lea (secolul naţiunilor emergente) şi cum o defineşte, în termeni moderni, Braudel, nu este cuprinsă în esenţa ei şi nu se lasă, în consecinţă, exprimată în niciunul din aceste discursuri, după mine, parazitare, encomiastice sau negaţioniste... Două tipuri de discurs pe care le întâlnim mereu în cultura română, atunci când discutăm despre tradiţie, despre orient şi occident românesc, despre Eminescu, despre sat şi oraş, despre naţional şi universal în spiritualitatea şi, vorba lui D. Drăghicescu, în „mintalitatea" românească etc.

Mai totdeauna, când vine vorba de aceste subiecte ce ţin de ideea de specific sau de valorile spiritualităţii naţionale, primii care ies pe scenă şi se încaieră sunt, cum am zis şi altădată, *delatorii* şi *zelatorii*. Ei reuşesc să acapareze spaţiul oricărei

BDD-A22888 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:59 UTC)

dezbateri şi s-o compromită, în cele din urmă. Să fie aceasta o specialitate românească, să pornească identitatea noastră de la această incapacitate de a privi corect şi de a judeca drept un subiect, şi nu orice subiect, ci acela care defineşte chiar modul nostru de a fi? Mulţi cred că aşa stau lucrurile şi că *felul românesc de a fi* este să le „sminteasc㔠şi, astfel, să le încurce, să le obosească şi, la sfârşit, să le părăsească epuizate, golite de sens, inerte. Aşa să fie, de la acest punct porneşte, oare, „mintalitatea" românească, la atât se rezumă filosofia şi forţa noastră de acţiune în istorie? Mi-am pus deseori aceste întrebări, citindu-i pe cei vechi (pe „specifiştii" noştri) şi pe publiciştii de azi, mai toţi de părere că spiritul dacoromân este vegetativ şi, cum a spus un filosof socratic din generaţia lui Cioran, modul lui de a acţiona în viaţă este de a nu face nimic sau de a se face că face, şi, atunci, încurcă bine lucrurile... Nu-i singurul care gândeşte în acest fel despre identitatea noastră. Există o întreagă literatură despre această temă şi literatura este, cum se ştie, preponderent negativă, în sensul că sunt reţinute îndeosebi inerţiile, viciile noastre. Drăghicescu, citat mai înainte, care-şi trecuse la Paris o teză de doctorat în sociologie cu Durkheim, notează în studiul său, *Din psihologia poporului român*, impresiile călătorilor străini despre români şi, cum am arătat în altă parte, ele nu sunt deloc entuziaste. Nici intelectualii români, cu mici excepţii, nu sunt ceea ce ei consideră a fi psihologia românească. Este suficient să-l citez pe Ralea, produs spiritual al „Vieţii româneşti" (care vorbeşte de spiritul nostru tranzacţional), şi, la celălalt capăt al ideologiei din anii '30, pe Cioran, care, în *Schimbarea la faţă a României*, este exasperat de inerţia vegetativă şi de lipsa noastră de apetenţă în istorie, pentru a ne face o idee despre această tradiţie negaţionistă în cultura română când este vorba de nestatornicia firii româneşti.

Dar să revin la identitatea românească. Ce-o poate defini mai bine, mai drept, dincolo de aceste clişee care, repetate de la o generaţie la alta, paralizează spiritul nostru şi încarcă sufletul nostru cu o dezamăgire masivă? Ce înseamnă să fii român, azi, şi cum poţi să fii român liber şi drept într-o lume care se contestă cu o voluptate sinucigaşă? Inspirat de Max Gallo, încerc să pun şi eu, pe puncte, ideile şi impresiile mele despre acest subiect delicat. Dacă aplic criteriile folosite de Curtius, Fernard Braudel şi, după ei, de mulţi istorici, psihologi, sociologi de azi până la Max Gallo, ce constat?

1. Că românii au ca şi verii lor occidentali sentimentul că sunt „mai mult decât o rasă, sunt o naţiune" şi că sentimentul lor naţional se bazează pe ceea ce Max Gallo numeşte „le droit du sol" (cuvânt care vine din latinescul „solum")... Românii îi spun *pământ*, şi sentimentul că au un *pământ al lor*, adică o *ţară* unică, inconfundabilă, este puternic, după cum foarte puternică, hotărâtoare, este convingerea ţăranului că *a avea pământ* şi *a munci pământul* este menirea lui şi punctul de referinţă în definirea statutului său social. Acest sentiment şi acest criteriu au funcţionat până când procesul colectivizării impus de sistemul bolşevic a făcut din ţăranul-proprietar un salahor la oraş sau, dacă n-a părăsit satul, un muncitor cu ziua, un fel de argat într-o comunitate haotică şi păguboasă, unde ţi se cere să munceşti şi nu

BDD-A22888 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:59 UTC)

primeşti, în schimb, decât ceea ce reuşeşti să furi... Patruzeci de ani de „colectiv" (cum îi spuneau bătrânii ţărani) au distrus nu sentimentul proprietăţii, ci sentimentul că pământul (ţarina) este o valoare sacră. A dispărut şi convingerea că a fi ţăran este un mod acceptabil, demn ca oricare altul, cu şanse egale de existenţă. După 25 de ani de la căderea comunismului constatăm că, practic, nu mai sunt ţărani, există doar o populaţie care trăieşte (prost) la ţară. Puţini tineri născuţi la ţară mai vor să rămână ţărani şi să-şi lege destinul de pământ. Au pierdut, odată cu „le droit du sol", sentimentul că aparţin unui spaţiu sacru şi că pentru el poţi să-ţi jertfeşti chiar şi viaţa.

2. Dar cealaltă accepţie a *pământului* originar, unic, sacru, pe care nu-l poţi uita şi părăsi niciodată, chiar dacă viaţa te duce în altă parte? Cât de puternic este, mă întreb, sentimentul că eşti român şi aparţii românităţii? Convingerea mea este că sentimentul românităţii este încă puternic în lumea rurală şi din ce în ce mai puţin în marile aglomerări urbane cosmopolite. Aşa se întâmplă peste tot în Europa postindustrială, postcomunistă, postumanistă etc. Lumea europeană se mişcă şi se amestecă repede. Proces firesc, nu este prima dată când se întâmplă aşa ceva în Europa şi, în genere, în lume. Grecii îi numeau „barbari" pe toţi cei care veneau din afara Greciei antice. Azi „barbarii" sunt oamenii din Est care merg să muncească în Vest sau nord-africanii şi arabii din Sud care „urcă" în Nordul bogat (european). Cum se comportă românii în această nouă migraţie? În chip diferit. Unii se adaptează repede şi vor să uite că sunt români; mai mult: *nu mai vor să fie români,* cu argumentul că *ţara* nu le-a dat nimic şi nu le oferă, în continuare, nicio certitudine materială. Se adaugă, la toate acestea, imaginea proastă pe care o au românii în ţările europene din cauza infractorilor, cerşetorilor de origine românească. Mai este ceva alarmant: spiritul naţional este din ce în ce mai mult contestat de intelectualii „elitişti", convinşi că ruralismul, tradiţiile, mentalităţile (evident, detestabile, „primitive"!) împiedică progresul material şi moral. Aceştia cer, cum s-a văzut, doborârea miturilor naţionale, pe care le consideră false, cer demistificarea istoriei şi a literaturii naţionale, care – după ei – au fost abuzate, mistificate de o retorică veche şi aberant encomiastică.

Pe scurt: românii n-au pierdut sentimentul spaţiului unic şi sacru, dar, după cincizeci de ani de totalitarism, douăzeci de ani de tranziţie haotică şi, în prezent, datorită unei inteligenţii care, pe motiv că regimul lui Ceauşescu a încurajat „naţional-comunismul", respinge valorile naţionale, după toate acestea, zic, sentimentul identităţii româneşti bazat pe ideea de *spaţiu* (ţară, pământ), *neam, tradiţie, mod de-a fi* etc. este în declin... A fi român nu este totdeauna, se observă, un sentiment de mândrie; pentru unii este chiar un sentiment de culpabilitate.

3. Dar sentimentul *egalităţii*? Nu cred că românii au avut un prea mare sentiment al egalităţii, nici în trecut, nici azi. În trecut, pentru că au trăit cinci sute de ani sub stăpâniri străine (turcă, rusă sau austro-ungară) şi într-o medievalitate sălbatică în care a fi „rumân" echivala cu a nu fi aproape nimic în ordine socială. De o egalitate de şanse şi de un respect al individului în această lume întârziată în preju-

BDD-A22888 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:59 UTC)

decăţi şi injustiţii sociale nu poate fi vorba. Puţinii intelectuali (cu precădere scriitorii) au agitat, e adevărat, ideea egalităţii naţionale şi sociale, dar târziu, în secolul al XIX-lea, în Valahia şi Moldova, şi mai înainte (în secolul al XVIII-lea), în Transilvania prin acţiunea Şcolii Ardelene. Aşa că românii n-au, ca rudele lor franceze sau italiene, un sentiment puternic al egalităţii şi nu aşază, în consecinţă, egalitatea la temelia identităţii lor naţionale. Trăind atâta vreme sub ocupaţie străină, ei pun în prim-plan dorinţa de afirmare a identităţii lor naţionale. Ideea că *noi de la Râm ne tragem*, formulată de cronicarii moldoveni şi fundamentată de Cantemir, a dus la formarea conştiinţei naţionale bazată pe ideea de *neam* („sânge"), *istorie*, *limbă*, *credinţă*. Dintre acestea, limba este elementul de referinţă cel mai puternic. Românii, răspândiţi peste tot în dreapta şi în stânga Dunării, dincoace şi dincolo de Carpaţi, ajunşi – ca păstori – până în zonele Caucazului, şi-au păstrat limba şi au îmbogăţit-o din contactul cu alte popoare. Prin limbă, ei şi-au revendicat apartenenţa la marea familie a latinităţii. Latinitatea a fost şi este, în continuare, dimensiunea esenţială a identităţii româneşti. Timp de câteva secole, istoricii şi filologii noştri au dus şi duc încă şi azi o veritabilă bătălie pentru recunoaşterea latinităţii şi a continuităţii noastre în spaţiul nord-dunărean. Ca şi în alte locuri, limba este nu numai un instrument de comunicare, este şi un semn de recunoaştere şi unitate naţională. Unirea Principatelor Române, în 1859, şi apoi Marea Unire din 1918 au avut ca argument principal *limba*. Limba rămâne şi azi un factor esenţial de coeziune naţională, deşi românii nu acordă o mare importanţă cultivării ei. Păturile culte ba o „franţuzesc", ba o împestriţează inutil – cum se întâmplă acum – cu cuvinte parazitare din engleză (*lingua franca* a postmodernităţii), iar pe stradă – limba este „jupuită", bolborosită, urâţită într-un mod insuportabil. Cioran este de părere că limba română este, totuşi, creaţia cea mai de seamă a noastră, dovadă fiind faptul că Biblia şi scrierile lui Shakespeare sună bine în româneşte, în timp ce în franceză par nişte traduceri neîndemânatice... Scepticul Cioran are, la acest punct, dreptate.

Cu limba, aşadar, românii stau bine şi, în anii '30, tinerii filosofi (Mircea Vulcănescu, Constantin Noica) au încercat să deducă din vocabularul ei *o filosofie a fiinţei* sau, cum îi spune unul dintre ei, *o dimensiune spirituală* a lumii româneşti, pe urmele lui Nietzsche şi Heidegger. O temă nouă în filosofia românească reluată de Noica, trei-patru decenii mai târziu, într-o carte admirabilă, *Creaţie şi frumos*...

4. Dar *şcoala*, *cetăţenia*, *laicitatea*, *egalitatea femeilor*, *credinţa* (religia) de care vorbesc, am văzut, istoricii şi sociologii străini când este vorba de mitologia şi identitatea lor naţională? Şcoala este şi pentru noi un element important şi de ea s-au ocupat mereu oameni eminenţi ca Maiorescu şi Spiru Haret, dar până în 1940 şcoala n-a fost accesibilă tuturor, iar după 1945 a fost politizată. În 1938, anul de referinţă pentru economia şi bunăstarea românească, România era, într-adevăr, grânarul Europei şi, în acelaşi timp, ţara cu cel mai mare număr de desculţi şi analfabeţi. Este asta un model pentru democraţie? Sub comunism, analfabetismul a fost, zice-se, eradicat, iar după 1990 şcoala românească a intrat în zodia reformelor succesive. Chiar azi, când discutăm despre acest subiect, există o reformă în desfăşu-

BDD-A22888 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:59 UTC)

rare, reforma gândită de dl Miclea şi executată de dl Funeriu. Ea prevede desfiinţarea şcolilor rurale care nu au 300 de elevi (mai puţin şcolile din satele locuite de minoritari) şi predarea istoriei şi a geografiei României (în şcolile minoritarilor), nu în limba română, cum s-ar cuveni, ci în limba minoritarilor. Desfiinţarea (mă rog, comasarea, retragerea statutului juridic) a şcolilor rurale cu mai puţin de 300 de elevi mi se pare o măsură iresponsabilă, ca să nu spun antinaţională. Ea va duce la desfiinţarea satului românesc, pentru că, mă întreb, care este viitorul unei comunităţi fără şcoală şi biserică?

Revin la tema noastră: *şcoala românească* nu este, deocamdată, un element de referinţă pentru identitatea noastră sau este un punct de referinţă, dar nu pozitiv. A devenit de multe ori o fabrică de diplome şi un factor de discriminare socială, ceea ce este absurd. Cei care pot îşi trimit copiii să înveţe în străinătate, tinerii instruiţi părăsesc România şi nu se mai întorc, tinerii mai puţin instruiţi merg să culeagă căpşuni în Spania sau să lucreze în domeniul construcţiilor; în fine, egalitatea de şanse rămâne la Meridianul nostru o vorbă în vânt.

5. *Egalitatea femeilor?* O temă pentru retorica politicienilor. Un subiect de dezbatere la televiziune pentru d-nele Tatoiu şi Pora, care se pricep la toate. Atât de bine încât ştii dinainte ce vor să spună. Max Gallo consideră că „l'amour courtois" este, s-a văzut, un factor esenţial în ecuaţia franceză. A fi francez, zice el, este a avea facultatea de a recunoaşte „Cette place eminente de la femme"... care, în altă ordine, echivalează cu „sociabilitatea franceză". Nu-i singurul care recunoaşte importanţa şi rolul femeilor în lumea galică. Mulţi spun că, fără ele, literatura franceză (obiect de mândrie pentru francezi) ar fi arătat altfel, adică nu atât de strălucitor, fără prezenţa masivă a femeilor cultivate şi cu gust estetic. Femeile au întreţinut, într-adevăr, saloanele literare şi, datorită sensibilităţii lor, au reuşit să adune la un loc spiritele eminente ale epocii. Dacă ne gândim la Madame de Sévigné, prietena lui La Rochefoucauld, autoare a 1 120 de scrisori care fundamentează un gen literar (*genul epistolar*) în secolul moraliştilor, sau, mai târziu, la Anne de Noailles, în salonul căreia se întâlneau Proust, Valéry, Colette, Cocteau..., nu mai trebuie alte argumente pentru a accepta această idee. Dar femeile române? Femeile române şi-au făcut loc mai greu şi mai târziu în cultură şi nu totdeauna rolul lor a fost eminent. Au reuşit rar în marea literatură (Hortensia Papadat-Bengescu este cazul cel mai cunoscut în literatură), iar în politică n-au lăsat până acum (am în vedere regimul totalitar) decât semne negative. În epoca postcomunistă femeia română a intrat în afaceri – şi se descurcă, se pare, bine – şi în politică, unde joacă, se pare, rolul tradiţional... Când nu le imită pe Doamna Chiajna sau pe Vidra (femeia bărbătoasă), şi-o ia ca model pe Elena Lupescu. Să trecem şi de data aceasta mai departe. „L'amour courtois" nu-i o specialitate românească şi, în genere, românii n-au un puternic cult al feminităţii. Faptul se vede şi din literatură. G. Călinescu scrie despre T. Maiorescu că era, în privinţa femeilor, un „terian", iar G. Călinescu însuşi scrie undeva că rolul femeii inteligente este acela de a sta în spatele bărbatului eminent, pentru a-i susţine, astfel, efortul de a crea. Rol adiacent, statut secundar, în conformitate cu atitudinea tradiţională...

BDD-A22888 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:59 UTC)

Literatura română n-a creat decât de puţine ori personaje feminine memorabile. Aflăm, câteva, în proza Hortensiei Papadat-Bengescu, Holban, Camil Petrescu, Eliade (*Nuntă în cer*), Preda, Breban, Buzura, însă, şi aici, cu mici excepţii (Hortensia Papadat-Bengescu şi Holban), unghiul de vedere este orgolios viril. Ideea egalităţii femeilor nu-i preocupă aproape deloc pe ideologii, sociologii şi pe oamenii noştri politici sau îi preocupă doar în campaniile electorale. Atunci retorica egalităţii este în floare. Nici ideea locului feminităţii în societate nu-i agită prea tare... Mentalităţile *omului românesc* (acela de care vorbeşte Mircea Vulcănescu în anii '30) sunt, la acest punct, mai aproape de psihologia tribală. Ceea ce nu înseamnă că bărbatul român nu ştie să iubească şi nu acordă importanţă iubirii în filosofia lui de existenţă. Heliade cântă amorul sacru al familiei, Conachi mitizează ibovnica slăvită şi pune în jalobele lui amoroase chinul dulce al fidelităţii, în fine, Eminescu reia *suferinţa dulce* şi-i dă o dimensiune cosmică. În poemele de tinereţe, Arghezi nu acordă erosului un loc important în mitologia sa lirică („logodnică de-a pururi, soţie niciodată"), de-abia la bătrâneţe elogiază amorul conjugal... Pentru Blaga femeia este o ispită plină de mistere, Nichita Stănescu – două generaţii de poeţi mai târziu – face din eros punctul central al lirismului său vizionar şi ludic. Putem spune că, după Eminescu, el este cel mai important poet erotic român. Idealul lui nu este nici îngerul, nici demonul romantic, nici femeia pierdută din poemele simboliştilor, nici erosul spiritualizat al lui Blaga, idealul lui erotic este „Afrodita" care uneşte în ea minunile, căderile şi plăcerile lumii. Este modelul Ienăchiţă Văcărescu – Costache Conachi trecut prin speculaţiile modernităţii...

Văzând toate acestea, putem încheia cu ideea că românii nu cultivă „l'amour courtois" în viaţa de toate zilele şi, în genere, nu au mari nelinişti în ceea ce priveşte statutul nedrept al femeii în societate. Ei reuşesc să-şi reabiliteze misoginismul lor colorat şi gălăgios în şi prin poezie. Aici imaginaţia lor îmbrăţişează fără dificultate marile mituri ale erosului şi se izbăvesc.

6. Nici în privinţa *laicităţii* şi *credinţei*, românii nu-şi fac, după opinia mea, mari griji. Nu sunt necredincioşi, dar nici bigoţi. Au o relaţie relaxată cu Dumnezeu, iar cu Biserica şi mai relaxată: respectă sărbătorile importante, nu şi posturile (cu excepţia femeilor în vârstă), merg la *slujbă* la Crăciun şi la Paşte, eventual la Bobotează şi la Rusalii, îşi botează conştiincios copiii şi, când se însoară, trec obligatoriu prin biserică, iar în viaţa de toate zilele îl amestecă pe Dumnezeu în toate combinaţiile injurioase (şi mă întreb de ce?!); în fine, românii nu îndrăznesc să-l conteste pe Dumnezeu, dar nici nu fac caz, repet, de *necredincioşenia* (vorba lui Steinhardt) lor. La bătrâneţe, devin mai bisericoşi şi, fără mare anxietate (oricum, n-o manifestă), se pregătesc de marea trecere...

Religia este pentru ei, înainte de orice, o *morală* pe care o respectă, iar cei care n-o respectă sunt disprețuiți, sunt socotiţi „lepădaţi de Dumnezeu". Există printre ei şi spirite autentic religioase, negreşit, dar acestea se manifestă rar public. „Pocăiţii" (sunt numiţi astfel toţi cei care se abat de la dreapta credinţă ortodoxă) sunt priviţi cu suspiciune. D. Drăghicescu se înşală când scrie că poporul român este cel mai

BDD-A22888 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:59 UTC)

ateu dintre toate, cel mai puţin credincios... Poporul român are doar o relaţie de toleranţă cu divinitatea şi, cum am zis mai înainte, încearcă să împace plăcerile lumii cu rigorile Bisericii. Mai radicală este atitudinea faţă de preoţi. Ei sunt deseori suspectaţi că una zic şi alta fac. De aici a ieşit zicala că *fă ce zice popa, nu ce face el*, care sugerează o adâncă mefienţă nu faţă de divinitate, ci faţă de slujitorii ei pe pământ. Proza românească exprimă deseori această neîncredere. Dovadă faptul că preotul este descris, de regulă, în notă satirică. Sunt puţine personaje pozitive din rândul acestei categorii (în prozele lui Galaction şi Agârbiceanu); pamfletele, în schimb, au impus o bogată tipologie patibulară. Să ne gândim la *Poarta Neagră.* De unde vine această ostilitate? Din comportamentul prea lumesc al preoţilor ortodocşi, din ideea că sacralitatea nu se poate întrupa în indivizi comuni? Din incapacitatea literaturii de a intui filonul autentic religios al spiritului românesc? Oricum, s-a creat deja o tradiţie în acest sens şi tradiţia cultivă mai degrabă duplicităţile preotului ortodox, decât virtuţile sale religioase.

7. S-a vorbit mult şi se vorbeşte şi azi în discursul mediatic despre *resemnarea, duplicitatea, neseriozitatea noastră organică, de lipsa de gravitate* şi, deci, de *profunzime*, de inapetenţa românului pentru creaţia fundamentală în toate domeniile, în fine, de *adamismul* nostru, adică de vocaţia de a începe şi a nu termina. Să le luăm pe rând. Sunt românii mai duplicitari decât alţii? Spun ei una şi gândesc alta în relaţiile publice şi în comunicarea dintre ei? Aşa se spune şi probabil că aşa se întâmplă în multe situaţii. Nu ştiu însă dacă este vorba de o dimensiune organică a *omului românesc.* Sincer vorbind, nu cred că suntem mai duplicitari şi mai neserioşi decât indivizii altor naţii. Faptul că am trăit atâtea secole sub stăpânire străină a stimulat, în mod sigur, un anumit tip de comportament duplicitar bazat pe principiul „capul ce se pleacă sabia nu-l va răpune”. Mulţi văd aici expresia laşităţii noastre fundamentale, nu semnul unei morale acceptabile (morala supravieţuirii). Versul poate fi citit, recunosc, în toate felurile şi cine vrea să tragă o concluzie dezastruoasă despre psihologia şi morala românească are posibilitatea s-o facă. Nu m-aş grăbi, totuşi, să trag asemenea concluzii pe baza unui singur vers din poezia românească. Sunt şi altele care sugerează alt tip de reacţie în faţa primejdiei. Balada *Toma Alimoş*, de pildă, pe care nu ştiu de ce analiştii specificului nostru o uită aproape sistematic. Ei deplâng resemnarea ciobanului din *Mioriţa* şi zic că refuzul de a lupta trădează o laşitate fundamentală, o lipsă de virilitate condamnabilă. Greşesc, pentru că interpretează abuziv pragmatic o baladă în care este vorba de o moarte ritualică şi de o nuntă cosmică, spirituală, nu de o filosofie practică; *Toma Alimoş*, în schimb, sugerează altceva, mitul onoarei şi al justiţiei, după cum *Balada Mănăstirii Argeş* exprimă un splendid mit estetic...

În planul spiritualităţii, vreau să spun, românii au o filosofie de viaţă mai complexă şi nu-i deloc drept şi nici pedagogic să-i tragem mereu de urechi în comentariile noastre negaţioniste şi dispreţuitoare, nici să le cultivăm excesiv orgoliile. Cioran îi supune în *Schimbarea la faţă a României* unei terapii de şoc, în dorinţa – spune chiar el – de a-i trezi din somnul lor în istorie. Adevărul este că niciun popor

BDD-A22888 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:59 UTC)

n-a trăit în afara istoriei din moment ce el există încă şi niciun popor nu este aşa de inert spiritual şi acultural din moment ce produce, între altele, spirite atât de scep-tice şi aşa de strălucitoare care să-l conteste cu atâta fastuoasă vehemenţă.

8. Un paradox care spune ceva despre firea omului românesc şi despre vocaţia lui de a cârti. Ne place, într-adevăr, să cârtim, să contestăm, suntem în atitudinile noastre politice mai mereu *pentru contra*, ca Ion Creangă, ne place *să trăncănim*, ca eroii lui I. L. Caragiale, dar ştim să şi tăcem când vorbăria altora ne agasează. Din spiritul de cârtire a ieşit critica românească puternică şi vastă (atât de puternică şi, uneori, atât de strălucitoare încât îmi vine să spun că, dacă românul s-a născut poet – cum pretinde Alecsandri –, românul a devenit la maturitate critic literar), din plăcerea de a vorbi a ieşit o mare operă – cea a lui Caragiale – în care unii moralişti sceptici văd un model al spiritului românesc. Modelul există, într-adevăr, şi el este observat, mai ales, în sfera politicii. Aici, da, Caţavencu, Trahanache, Tipătescu, Coana Joiţica se repetă de la o generaţie la alta şi, ce-i mai curios, de la un regim politic la altul, de dreapta sau de stânga, în democraţie sau în dictatură. Este o exa-gerare, totuşi, a socoti că toţi românii sunt fiii eroilor lui I. L. Caragiale şi singura lor menire pe lume ar fi *să trăncănească, să traducă, să bage intrigi, să pertracteze* şi să se lase conduşi, în familie şi în politică, de câte o Coana Joiţica adulterină, in-trigantă şi romanţioasă. Cum am spus şi altă dată: de ar fi aşa, n-am avea poeţii pe care îi avem şi, în fond, n-am fi avut şi n-am avea o viaţa spirituală, am fi dispărut de mult din istorie.

Eu cred, dimpotrivă, că românii formează o naţiune coerentă, o naţiune culturală şi că filosofia lor de existenţă este complexă, cu virtuţi şi păcate ca oricare alta. Suntem *spirite tranzacţionale*? Suntem, probabil, când ne ocupăm de negoţ şi in-trăm în politică, dar în alte sfere de existenţă ne comportăm diferenţial, în funcţie de educaţia şi de puterea noastră de înţelegere. Mihail Ralea construieşte o fantas-mă pornind de la parte, nu de la întreg. Suferim de *adamism*? Ca sud-est europeni, avem, negreşit, o dimensiune adamică, adică începem ceva şi nu totdeauna termi-năm. Ortega Y. Gasset consideră că este o maladie a spiritului mediteranean. Din contactul cu grecii şi cu alte popoare mediteraneene am fost, probabil, contaminaţi de această boală a spiritului, ceea ce nu-i foarte grav, pentru că, odată cu ea, au pă-truns în psihologia omului românesc şi alte calităţi ale spiritului care a fondat lumea europeană. Simţul estetic, de pildă, vocaţia de a construi, ideea de toleranţă şi o anu-mită propensiune pentru alteritate, mai exact: disponibilitatea de a-l accepta pe *Celălalt* şi o morală, vizibilă până de curând în clasa ţărănească, bazată pe *omenie*. Spiritele sceptice ridiculizează această noţiune, văzând în ea o fantasmagorie a poporanismului. Nu au dreptate, *omenia* reprezintă o formă de toleranţă şi un criteriu de judecată morală. Individul care nu-i capabil de omenie este un individ fără suflet, un *om neomenos* şi, pentru a marca această cădere morală, românii au un proverb citat de Zane şi folosit de Creangă: „La unul fără suflet trebuie unul fără de lege”...

De aici şi din alte fragmente putem trage, cred, o concluzie: dacă vrei să citeşti psihologia unui popor, consultă întâi creaţia lui, inclusiv folclorul. Acolo poţi afla,

BDD-A22888 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:59 UTC)

dacă ştii să citeşti şi să înţelegi ceea ce citeşti, complexitatea şi adâncimea unui spirit colectiv şi notele unui mod specific de a te situa în lume.

9. Toată lumea este preocupată, agasată, exasperată, apoi, de *fatalitatea* românească cu argumentul că cine este resemnat în viaţa de toate zilele este resemnat şi în istorie, şi atunci cade automat în fandacsia fatalităţii. Literatura a speculat, oricum, această temă, a repetat-o şi a impus, putem spune, în mentalul colectiv mitul fatalităţii noastre implacabile. Eminescu a sugerat, adevărat, ideea fatalităţii, dar în legătură cu destinul omului şi cu ideea deşertăciunii lumii, nicidecum în raport cu istoria. Sunt românii invariabil fatalişti? Boicotează ei la infinit istoria din pricina sentimentului fatalităţii şi pe baza filosofiei lor de existenţă dominată de resemnarea orientală? Sunt, probabil, printre ei şi spirite care, gândindu-se că la capătul drumului îi aşteaptă, orice ar face, neantul, acceptă ideea fatalităţii, dar că romanitatea, în totalitate, este condamnată la fatalitate nu-mi vine să cred. Fatalitatea este, înainte de orice, o temă literară, iar ca subiect de reflecţie şi atitudine existenţială, ea apare, mai mult ca sigur, în pragul neantului, atunci când individul se întâlneşte cu iminenţa morţii. O filosofie de viaţă unic românească? Încă o dată: nu cred, pentru că ne putem imagina că orice individ acceptă sau se revoltă împotriva fatalităţii ce-l pândeşte. Sunt mai degrabă de părere că, aşa cum literatura lui Corneille şi Racine au influenţat comportamentul omului francez – după cum spun cei care au studiat această problemă –, tot aşa fatalitatea românească a devenit, sub influenţa *Mioriţei* şi a altor scrieri, o dimensiune a filosofiei lor de existenţă. Şi, la urma urmei, ce dacă am fi fatalişti? Cu ce ar fi spiritul nostru mai înalt şi mai profund dacă n-am accepta ideea fatalităţii? Care, fie vorba între noi, tot există, tot ne aşteaptă, o acceptăm sau nu. O discuţie, vreau să spun, fără finalitate. Sau cu o singură finalitate...

*

Pentru a încheia acest eseu menit, avertizez, nu să elucideze ceea ce nu poate fi niciodată elucidat în întregime – şi anume identitatea unui popor şi, *ipso facto*, identitatea unei culturi –, întreb încă o dată: care ar putea fi în cazul nostru punctele cardinale de care vorbeşte Max Gallo pe urmele lui Fernand Braudel? Sau, mai direct zis, care este *problematica naţiunii române* şi ce înseamnă a fi, azi, român? Răspund, evident, în stil impresionist şi, deci, fatal subiectiv. Secole de-a rândul *problematica naţiunii* a fost pentru români chiar *problema naţiunii*. A fost şi a rămas problema esenţială. Ei au trăit separaţi, au trăit sub ocupaţii străine şi de-abia în 1918 au realizat unirea tuturor provinciilor locuite de români. Nu pentru multă vreme însă. După două decenii, Basarabia a trecut din nou la ruşi în urma înţelegerii dintre Stalin şi Hitler, apoi o parte din Transilvania a fost luată de unguri în urma Dictatului de la Viena. După cel de al Doilea Război Mondial, Nordul Transilvaniei a revenit românilor, dar nordul Bucovinei şi Basarabia, în totalitate, nu... După căderea comunismului, românii au putut să circule mai mult în lume. Unele statistici arată că sunt 13 milioane de români, azi, în afara graniţelor. Unii plecaţi să muncească, alţii instalaţi deja în ţările-ţintă. Ceea ce i-a ţinut uniţi până

BDD-A22888 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:59 UTC)

acum a fost *limba* şi, prin limbă, *conştiinţa latinităţii*, pusă mereu în discuţie, apărată, dovedită de istorici şi filologi. Cultura română are ca temă esenţială tocmai *mitul naţional* în sensul înfăţişat mai înainte, de la poezie la istorie, sociologie şi, s-a văzut, la antropologie şi psihologie. În secolul al XVIII-lea tema naţională este resuscitată de iluminiştii transilvăneni în scrierile lor filologice şi istorice, în secolul următor istoricii şi poeţii definesc miturile fondatoare ale naţiunii române. Mituri active, mituri rodnice, de le putem spune astfel, repetitive şi mereu îmbogăţite de cultură...

Ce elemente mai definesc *problematica* noastră în afară de *naţiune, limbă, istorie* şi *continuitate* în *istorie* şi *spaţiu*? Un subiect care revine în studiile despre identitatea (psihologia) românilor este acela de ordin moral, cum s-a putut constata şi din eseul de faţă. Inteligheţia românească este obsedată, putem spune, de morala colectivă sau, mai corect, de vulnerabilitatea noastră morală. Obsedată şi sceptică. Greşeşte, exagerează, uneori chiar delirează în negaţionismul ei spectaculos, exprimat de multe ori în fraze frumoase. Semn că autorul ştie să-şi valorifice estetic decepţiile şi idiosincraziile. Două exemple: Cioran şi Eugen Ionescu... Efectul pozitiv al acestui tip de discurs moral este acela că el poate ajunge la metafizică şi, atunci, pune în discuţie inerţiile noastre, tulbură ideile primite, pune, pe scurt, spiritul românesc în mişcare şi-l sileşte să se justifice şi să-şi depăşească complexele – numeroase şi persistente.

Încă o dată: *care sunt punctele cardinale ale identităţii româneşti? Ce înseamnă, azi, a fi român?* Aş pune punctele de reper în următoarea ordine:

a) *spaţiul identitar* („pământul", ţara cu istoria şi cultura ei);

b) *limba* (elementul esenţial);

c) *ideea de unitate* (în baza originii comune şi a modului de a fi);

d) *religia* (majoritar ortodoxă într-un spaţiu lingvistic latin);

e) *toleranţa activă* (morala comună, *mila creştină, omenia*);

f) trăind prea mult în nesiguranţă („în calea răutăţilor"), românii discută mult, prea mult, despre psihologia lor; ei se tem mereu că naţia se risipeşte în istorie şi că valorile noastre spirituale şi morale dispar; discutăm prea mult, vreau să spun, despre *specificul* nostru şi despre nestatorniciile noastre;

g) de aici ni se trage, în mod sigur, *spiritul critic* (spiritul de cârtire) exagerat şi, de multe ori, paralizant. Se spune că ar fi o trăsătură a lumii latine. Oricum, latinii de la Dunăre, fără a fi fundamental sceptici, se pun mereu în discuţie pe ei înşişi, contestă şi, prin contestaţie (efectul pozitiv), ajung uneori la metafizică; *îndoiala*, scrie undeva Cioran, este singura atitudine creatoare şi solidă în lume;

h) universalismul nu-i o trăsătură dominantă a spiritului românesc, cum este la francezi; românii au altă filosofie de viaţă: ei vor să fie, cum spune Maiorescu, *naţionali cu faţa spre universalitate* sau, în limbajul de azi, să fie *români-europeni*. Nu ambiţionează să fie dirijorii concertului universal. Vor ca vocea lor să nu fie suprimată sau acoperită de alţii. E bine, e rău? Reuşesc să se impună în lume, individual, prin creatorii lor (ca Brâncuşi sau ca scepticul Cioran);

BDD-A22888 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:59 UTC)

i) există mai multe complexe ale spiritului românesc, cel mai puternic fiind acela care porneşte din sentimentul că valorile noastre nu sunt cunoscute şi, mai ales, nu sunt recunoscute. O veritabilă obsesie. Atât de puternică încât a fi român înseamnă a te plânge mereu de faptul că nu suntem băgaţi în seamă, că fiul risipitor din Occident nu se mai întoarce şi, când se întoarce, nu-şi mai recunoaşte fratele rămas acasă, lângă părinţi. Şi fratele fratelui risipitor n-a stat aici degeaba, a creat o civilizaţie tot aşteptând întoarcerea fratelui plecat în Occident (opera lui Sadoveanu sugerează această relaţie şi acest sentiment de aşteptare în ecuaţia latinităţii noastre oriental europene). Fantasma recunoaşterii şi *sentimentul uitării* noastre, aici, în răsăritul european, sunt, repet, recurente în cultură şi obsedante în viaţa de toate zilele. De aici spaima noastră de ce va zice Europa de noi, grija de a nu rămâne în urma Europei. Preocupare jumătate îndreptăţită (provocaţi de ceea ce E. Lovinescu numea *întunericul spiritual al răsăritului*), jumătate neserioasă, teatrală, pentru că Europa n-a fost multă vreme cu ochii pe noi şi, chiar de ar fi fost, nu Europa face şi desface în locul nostru...

j) Ce înseamnă, aşadar, a fi român în epoca postmodernităţii şi în plină criză economică şi morală? Căci mai puternică decât criza economică mi se pare a fi criza morală. Poate însemna multe lucruri. Mie mi se pare că a fi român în 2015 este a fi un individ, dacă nu politizat, un individ strivit de politică. Politica a devenit preocupaţiunea principală a românilor. Media românească este acaparată completamente de tema politică. Ceea ce înseamnă: o retorică intolerabilă, personaje caragialeşti şi, ca efect, un sentiment compact de cădere în istoria măruntă, anecdotică, un sentiment de exasperare... A fi român înseamnă, în aceste circumstanţe, că el se află cu adevărat în urma Europei şi că a ajuns să fie modelul negativ („barbar") al comunităţii europene.

Să schimbăm palierul: ce înseamnă, totuşi, *a fi bun român?* Bun, nu în sens rasial (optica filosofilor din anii '30!), ci spiritual, moral? După mine, românul este fundamental un spirit european din răsărit, cu o puternică rădăcină mediteraneană, un spirit de sinteză – cum s-a spus, pe drept, în repetate rânduri –, un om care a trecut mereu printr-o istorie rea, de aceea a devenit tolerant şi vigilent (putem să-i spunem: temător, suspicios) şi a practicat în relaţiile cu alţii o diplomaţie bazată pe *omenie* şi *răbdare*. În fine, românii suferă de *adamism*, au construit, adevărat, din fuga cailor (G. Călinescu), dar au, cu toate acestea, un sentiment puternic de stabilitate istorică şi sunt, în genere, spirite stabilizatoare. Românul este, cred, un spirit creator în profunzimile lui, nu pustietor, chiar dacă îi place să tachineze şi să cârtească. Ce i-ar mai trebui ca să reuşească în istorie şi să scape, acum, de reputaţia rea pe care i-au dat-o infractorii ei risipiţi prin Europa? O administraţie, desigur, mai coerentă, mai performantă şi mai cinstită, oameni politici serioşi, competenţi şi veritabili patrioţi, oratori care să gândească înainte de a vorbi, iar când vorbesc, să vorbească în spirit naţional şi în limbaj european, o inteligenţie care să-şi depăşească idiosincraziile, complexele şi să vegheze asupra valorilor naţionale şi să nu se ruşineze de romanitatea ei şi, mai ales, să nu se conteste tot timpul; în fine, a fi un bun român european înseamnă mai multă înţelegere şi mai mult respect faţă de condiţia de a fi român.

BDD-A22888 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:59 UTC)

ABREVIERI BIBLIOGRAFICE

Bainville 1924 = Jacques Bainville, *Histoire de France*, Paris, Arthème Fayard Éditeur, 1924.
Braudel 1986–1987 = Fernand Braudel, *L'identité de la France*, vol. I–III, Paris, Arthaud–Flammarion, 1986–1987.
Cioran 1936 = Emil Cioran, *Schimbarea la faţă a României*, Bucureşti, Editura Vremea, 1936.
Drăghicescu 1907 = D. Drăghicescu, *Din psihologia poporului român (Introducere)*, Bucureşti, Librăria Leon Alcalay, 1907.
Gallo 2009 = Max Gallo, *Les dix piliers de l'identité française*, în „Le Figaro", le 30 octobre 2009.
Hervouet 2004 = Daniel Hervouet, *En finir avec le narcissisme mélancolique*, în „Le Figaro", le 9 juillet 2004.
Noica 1973 = Constantin Noica, *Creaţie şi frumos în rostirea românească*, Bucureşti, Editura Eminescu, 1973.
Simion 1977/2013 = Eugen Simion, *Timpul trăirii, timpul mărturisirii. Jurnal parizian*, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1977; ediţia a şasea, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2013.

SUBJECTIVE NOTES ON ROMANIAN IDENTITY
(*Abstract*)

The theme of identity has concerned, in recent years, the French academic milieu, in the attempt to redefine the national spirit. The subject should be discussed much more in the Romanian cultural space, where there are usually two types of discourses: first, an elitist, demythologizing discourse, which identifies the national spirit with the doctrine of nationalism; the second one, a traditionalist discourse, adopts instead a strident rhetoric. The lines of force of the Romanian identity, yet unspoiled, are based on the idea of space (land, country), on language, on the unity (based on the common origin and on a way of being), on issues of faith (the majority Orthodox religion in a Latin linguistic space), on the active tolerance (humanity), and on the critical spirit.

Cuvinte-cheie: *identitate*, *mondializare*, *psihologia românească*, *sentimentul naţional*, *mentalităţi*.
Keywords: *identity*, *globalization*, *Romanian psychology*, *national feeling*, *mentalities*.

Institutul de Istorie şi Teorie Literară
„G. Călinescu"
Bucureşti, Calea 13 Septembrie, 13
eugen.simion@fnsa.ro

BDD-A22888 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:59 UTC)